

Kalevala ja Alankomaat

1. Varhaisimmat tiedot suomalaisesta kansanrunoudesta tulivat hollantilaisten ulottuville heidän omalla äidinkielellään matkakirjojen välityksellä jo paljon ennen Kalevalan ilmestymistä. Ensimmäisenä siitä ennätti kertomaan Joseph (Giuseppe) Acerbi, kun hänen matkakirjansa toinen osa vuonna 1805 ilmestyi hollanniksi. Acerbi omistaa teoksessaan yhden luvun suomalaiselle kansanrunoudelle. Hän vertaa sitä vanhimpaan kreikkalaiseen runouteen ja esittää muutamia käännösnäytteitä, näiden joukossa runon ”Jos mun tuttuni tulisi”,¹ joka kuuluu kansanrunoutemme käännetyimpiin. (Acerbi 1805, 137—161.)

Kymmenen vuotta Acerbin teoksen ilmestymisen jälkeen julkaistiin hollanniksi saksalaisen Friedrich Rühsin Suomea käsittelevä teos, jossa myös on lyhyesti kerrottu suomalaisesta kansanrunoudesta (Rühs 1815 I, 17—21; II, 138—145). Kyseessä on sama teos, joka sai Gottlundin liikkeelle Upsalassa. Sekä Acerbin että Rühsin teokset osoittavat yleistä romantiikan aikaan liittyvää kansanrunouden harrastusta, mutta ne eivät kerro mitään hollantilaisten kiinnostuksesta suomalaista kansanrunoutta kohtaan. Molempien kirjojen tekijät ovat ulkomaalaisia ja heidän teoksensa on varmasti hollanninnettu muiden syiden kuin niissä olevan kansanrunoustietouden takia. Sitä paitsi ainakaan kansanrunouden osalta eivät teokset liene herättäneet suurtakaan huomiota, sillä kesti vielä lähes puoli vuosisataa, ennen kuin joku hollantilainen kirjoitti tästä aiheesta.

Kuriositeettina mainittakoon tässä yhteydessä kolmaskin matkakerotomus, edellisiä paljon myöhäisempi, joka myös viittaa suomalaiseen kansanrunouteen. Se on hollantilaisen Gerard Kellerin teos *Een zomer in het Noorden* (’Kesä Pohjolassa’, 1860), joka enimmäkseen kuvaa Norjaa mutta silloin tällöin sivuaa Suomeakin. Kun Keller kuvaa norja-

¹ Hollantilainen runoilija E. J. Potgieter (1808—1877) käänsi saman runon v. 1844 hollanniksi; A. D. Kylstra löysi Potgieterin käsikirjoituksen ja julkaisi sen (Djupedal — Kylstra 1959, 14).

laista maisemaa matkalla Husumista Hoegiin, hän esittää arvelun, että Väinämöinenkin lienee astellut näillä seuduilla. Koska hän olettaa Väinämöisen olevan lukijalle tuntematon, hän selittää tämän olevan suomalaisen mytologian kummallisia hahmoja. Edelleen hän kertoo Väinämöisen syntymästä sekä siitä kuinka tämä loi maailman. (Keller 1860 II, 164—165.) Keller ei nimeä tietolähdettään, mutta koska hän kuvaa Väinämöisen maailman luojaksi, voi olettaa hänen tietonsa olevan peräisin joko suoraan alkuperäisestä kansanrunoudesta tai luultavammin Kalevalan ensimmäisestä laitoksesta. Itse Kalevalaa Keller ei mainitse.

2. Kalevala mainitaan hollantilaisessa tekstissä ensimmäisen kerran vuonna 1854. Silloin ilmestyi *Algemeene Konst- en Letterbodessa* lyhyt artikkeli Suomen kirjallisuudesta otsikolla ”Zweden” (’Ruotsi’; tieto Suomen suuriruhtinaskunnasta ei kai vielä ollut kantautunut anonyymien kirjoittajan korviin!). Kirjoitelma, joka perustuu saksalaisessa *Algemeine Zeitungissa* olleeseen artikkeliin, on omistettu suurimmaksi osaksi M. A. Castrénille ja hänen vasta ilmestyneelle teokselleen *Vorlesungen über die Finnische Mythologie* (1853), mutta siinä on myös lyhyt maininta suomalaisten kansanrunouden keruusta. Kerääjien nimiäkin on lueteltu: Porthan, Lensquist (po. Lencqvist), Ganander, Topelius, Becker. Heidän työnsä oli kuitenkin tämän artikkelin kirjoittajan mukaan kritiikitöntä, metoditonta ja kaikin tavoin puutteellista, ja vasta Lohnschrotin (po. Lönnrot) onnistui siltä täältä kerätyistä lauluista saada aikaan jonkinlainen kokonaisuus. Edelleen artikkelissa mainitaan Kalevalan molempien laitosten ilmestymisvuodet sekä Jacob Grimmin osuus niiden tunnetuksi tekemisessä. Virheellisesti kerrotaan myös, että M. A. Castrén olisi kääntänyt Kalevalan ensimmäisen painoksen saksaksi. (AKL 151.)

Kun kerran pää oli saatu auki, alkoi Kalevalan nimi esiintyä aina silloin tällöin lehdistöissä. Tiedot siitä, minkälaisesta teoksesta oli kysymys, olivat sen sijaan kauan puutteelliset. *Onze tijd* -niminen aikakauslehti julkaisi v. 1855 melko laajan Suomea käsittelevän artikkelin, jossa sivutaan myös kirjallisuutta. Artikkelin kirjoittaja (nimimerkki F.) on sitä mieltä, että Suomen kirjallisuus on hyötynyt maan liittamisestä Venäjään. Hän perustelee väitettään sillä, että aikaisemmin Suomella ei ollut omaa kirjallisuutta eikä omaa historiaa. Venäjän yhteydessä on saatu mahdollisuus kehittää näitä molempia. Into luoda ja kehittää suomalaista kirjallisuutta on johtanut Kalevalan, Suomen kansallissankariru-noelman, löytämiseen. (OT 109.)

Vuonna 1862 ilmestyi *Huisvriend*-aikakauslehdessä laaja artikkeli, joka on otsikoitu ”Kalevala, de Mythen en Overleveringen der Finnen” (’Kalevala, suomalaisten myytit ja perimätiedot’). Ensi silmäyksellä vai-

kuttaa siltä, että tässä olisi nyt kysymyksessä ensimmäinen hollanninkielinen Kalevalaa käsittelevä yleisesitys. Artikkelin anonyymi kirjoittaja käsittelee ensin lyhyesti Suomen kahta kirjallisuutta: ruotsinkielistä ja suomenkielistä. Hän mainitsee mm. seuraavasti (HV 113):

Samaan aikaan kun Turun, Helsingin ja Porvoon runoilijat huokailivat kauniilla ruotsin kielellään elegioitaan ja lurittelevat laulujaan, käyttävät toiset, tavoittaakseen varmemmin kansan korvan ja sydämen, suomen kielimurretta.

Yleiskatsauksen jälkeen kirjoittaja mainitsee M. A. Castrénin ja hänen elämäntyönsä suomalaisen mytologian tutkijana sekä ilmoittaa tämän mytologiaa käsittelevän teoksen olevan kirjoitelman perustana. Hän kertoo edelleen, että Castrén kirjoitti teoksensa vapisevin käsin viimeisinä elinkuukausinaan ja ojensi sen kuolinvuoteeltaan kustantajalleen. Alaviitteessä on mainittu Castrénin Kalevalan ruotsinnos. (HV 113.) On aivan ilmeistä, että kirjoittaja on sekoittanut kaksi teosta: Kalevalan ruotsinnoksen (1841) ja Castrénin jo edellä mainitun suomalaista mytologiaa käsittelevän teoksen. Päälähteenä kirjoittajalla lienee ollut Castrénin luentosarja mytologiasta. Hän esittelee suomalaisten jumalia ja henkiolentoja, sellaisiakin, joita Kalevalassa ei mainita, samoin hän mainitsee joitakin virolaisten jumalia. Kalevalan nimi esiintyy artikkelissa silloin tällöin, ja todennäköisesti kirjoittaja luulee, että kaikki se, mistä hän kirjoittaa, on löydettävissä Kalevalasta.

Pari Kalevalan runoa on käsitelty melko tarkasti: maailman luominen ja Väinämöisen kanteleenrakennus- ja kanteleensoitto-runot. Luomismyytti on kerrottu melkoisesti lyhenneltynä, paitsi säkeet 103—135, joista on sananmukainen käännös. Runon sisällön kirjoittaja selostaa suurimmaksi osaksi uuden Kalevalan mukaisesti, luojana on siis Ilmatar. Pari kummallista virhettä siihen on mahtunut: Kun villisorsa (sotka!) on muninut seitsemän munaa Ilmattaren polvelle, Ilmatar (!) alkaa hautoa niitä. Kolme päivää haudottuaan hänen polveaan alkaa polttaa ja hän liikauttaa sitä. Silloin munat putoavat ja särkyvät, paitsi yksi, jonka neito ottaa käteensä ja tekee sen osista maan, taivaan jne. (HV 120—121.) Tässä kertomuksessa on Ilmatar siis luojana aktiivisempi kuin alkuperäisessä Kalevalan runossa. Vaikka jättäisi virheetkin huomiotta, herää kysymys, mikä on ollut kirjoittajalla tämän luomiskertomuksen lähteenä, sillä Kalevalan ensimmäisessä painoksessa, jonka Castrén ruotsinsi, luojana on Väinämöinen. Samoin Castrénin suomalaista mytologiaa käsittelevässä teoksessa on Väinämöistä käsitelty maailman luojana ja Lönnrotin myöhempi tulkinta jätetty lähinnä maininnalle (Castrén 1853, 286—189). Olisiko kirjoittajalle ollut tuttu Schiefnerin v. 1852 ilmestynyt Kalevalan saksannos?

Kalevalan 40. runon sisältö on esitetty lyhyesti: Kerrotaan jumalasta, joka teki harpun mahtavan hauen ruodoista (!) ja otti siihen kielet lentävän ruunan harjaksista. Näistä aineksista syntyi kirjoittajan mukaan soitin, jonka melodioissa oli sekä niiden aaltojen täyteläisyys, joista jumala oli ottanut soittimen norsunluiset (!) kehykset, että niiden metsien huokaukset, joista oli saatu kielet. Edelleen kerrotaan, kuinka Väinämöinen (tekstissä Wainaemoinen) antoi kaikenlaisten ihmisten kokeilla soitinta, mutta kukaan ei osannut soittaa. Silloin Väinämöinen itse tarttuu soittimeen. Hänen soittonsa kuvataan yksityiskohtaisesti. Joitakin kummallisuuksia on siihenkin päässyt mukaan: kun kerrotaan, että kaikki metsän eläimet tulivat kuuntelemaan, mainitaan nimeltä linnuista kotka, korppikotka (!), lokki, joutsen ja pienet peippoiset. Myös Ahto, veden kuningas, tuli väkineen ja istui helmiäisistuimelleen (Kalevalassa lumpeenlehdelle). Lopuksi artikkelissa mainitaan toinenkin kantele, joka oli valmistettu koivun oksista (!) ja nuoren tytön hiuksista ja jonka Väinämöinen jätti Suomen kansalle poistuessaan kupariveineessään ilmaan. (HV 121—122.)

3. Ensimmäinen todella tärkeä Kalevalan esittely ilmestyi aikakauslehti *De Gidsissä* kaksiosaisena artikkelina vuonna 1879. Siinä H. U. Meyboom käsittelee Kalevalan sisältöä Schiefnerin saksannoksen pohjalta sekä julkaisee lisäksi joitakin käännöskokeita hollanniksi. Meyboomin artikkeli on hyvin asiallinen. Hän on lukenut tarkasti Schiefnerin käännökseen sekä tutustunut lisäksi Castrénin teokseen. Hänellä on esim. hyvin selkeä käsitys Kalevalan kokoonpanosta (Meyboom 1879, 460):

Tässähän on kysymys runoista, jotka on kerätty kansan suusta ja jossakin määrin keinotekoisesti yhdistetty kokonaisuudeksi; lauluisia, jotka ovat eri aikakausilta ja erisisältöisiä, on tehty sankariruno, jonka järjestys on sellainen, että sitä tiettyyn mittaun voitaisiin kutsua sattumanvaraiseksi ja että se vaivatta voitaisiin muuttaa.

Meyboom esittelee suhteellisen tarkasti Kalevalan kosiomatkat, Pohjolan häät ja erilaiset sankariteot. Hänen mukaansa niillä kuvataan luonnon elämää, kuten valon ja pimeyden, kesän ja talven vaihtelua (464—465). Meyboom ei kumminkaan selitä kaikkea luonnontarullisista, vaan sanoo, että mytologia ja historia ovat Kalevalassa merkillisellä tavalla keskenään sekoittuneet (466). Loppupäätelmissään hän kuitenkin palaa tähän aiheeseen ja mainitsee, että sekä taistelijat että kosijat ovat suomalaisen ihmisen pukuun pukeutuneita personifioituja luonnonilmiöitä. Jokaisesta heistä kuultaa läpi heidän mytologinen taustansa. (Meyboom 1879, 59.)

Artikkelinsa lopussa Meyboom kiinnittää huomiota Kalevalan ja Longfellow'n Hiawatha-runoelman lopun samankaltaisuuteen. Hän uskoo, ettei kysymyksessä ole sattuma, vaan että Longfellow on tietoisesti jäljitellyt Kalevalaa. Tekstistä ei millään tavoin ilmene, perustuuko tämä vertailu Meyboomin omaan oivallukseen vai onko hän lukenut siitä ensin jostakin. (Meyboom 1879, 60—63.)

Joitakin Kalevalan kertomuksia Meyboom vertaa Raamatun kertomuksiin, joitakin taas kreikkalaiseen mytologiaan. Väinämöistä hän kutsuu suomalaisiksi Wodaniksi tai Odhiniksi (481). Kullervo-runoihin hän viittaa vain lyhyesti mainiten, että jäljet mytologiaan puuttuvat täysin, ja siksi niitä voitaisiin pitää puhtaina kansanlauluina. Tätä hän ei kuitenkaan itsekään pidä todennäköisenä, vaan sanoo, että mytologisilla kuvauksilla on taipumusta aikojen kuluessa muuttua ja muovautua uusiksi runollisiksi luomuksiksi. (Meyboom 1879, 49.)

Mitä käännösnäytteisiin tulee, Meyboom pyytää itekin lukijaansa ottamaan huomioon, että ne on käännetty saksan kautta ja ovat siten menettäneet vielä enemmän alkuperäistä luonnettaan kuin saksankielinen käännös. Sisällöllisesti Meyboomin käännökset noudattelevat melko uskollisesti alkutekstiiä. Käännösvirheitä on, mutta ne eivät yleensä ole Meyboomin vaan Schiefnerin virheitä. Esim.

Ei Ahti sotia soua
kuunna, kymmennä kesänä.
(Kalevala 30: 11—12.)

Acht rudert nicht zum Kriege,
Nicht im Lauf von *sechzig* Jahren.
(Schiefner 1852, 187.)

Ahti roeit niet meer ten strijde,
In de eerste *zestig* jaren.
(Meyboom 1879, 47.)

Schiefneriltä on selvästi jäänyt huomaamatta pilkku kuuden ja kymmenen välillä ja siksi hän on käsittänyt sen kuudeksikymmeneksi. Meyboom on tietysti toistanut saman virheen.

Ainakin yhdessä kohdassa Meyboom on kuitenkin tulkinut Schiefnerin tekstin väärin ja saanut aikaan melko kummallisen kuvan. Kalevalan 4. runon säkeet 485—489 Schiefner on kääntänyt seuraavasti (1852, 23):

kunki kunnahan kukulle
kasvoi kolme koivahaista,
kunki koivun latvasehen
kolme kullaista käkeä.
Sai käköset kukkumahan.

Auf der Spitze jedes Hügels
Wachsen drei gar schöne Birken,
In dem Wipfel jeder Birke
Sitzt ein hübsches *Kuckucks-*
Kleeblad.
Fangen alle an zu rufen.

Meyboom selostaa tämän kohdan proosamuotoisena seuraavasti (1879, 476):

. . . johon hetken kuluttua kasvaa kolmesta kalliosta kolme koivua, jotka nostavat latvansa ylös ja jokaisessa loistaa *käenkukka*. Nämä kukat korottavat sitten äänensä.

Schiefner on kääntänyt *kolme käkeä* kielikuvalla *Kuckucks-Kleeblad*, joka sananmukaisesti tarkoittaa 'käkikolmiapilaa' siis 'käkikolmikkoa'. Meyboom lienee ymmärtänyt, että tässä tarkoitetaan kasvia (saks. *Kuckuckskee* 'käenkaali, Oxalis'), ja pannut hollanninkieliseen versioon samansointisen kasvinimen *koekoeksbloem* 'käenkukka, Luchnis flos cuculi'. Hollantilaisessa versiossa ihme siis vielä kasvaa, kun kukat korottavat äänensä, alkavat huutaa.

4. Viisitoista vuotta Meyboomin artikkelin jälkeen ilmestyi samassa aikakauslehdessä toinen huomattava Kalevala-artikkeli, jonka kirjoittaja on Max Rooses. Rooses oli ollut kymmenen vuotta aiemmin Suomessa ja kirjoittanut matkavaikutelmistaan *Nederlandsch Museum* -nimisessä aikakauslehdessä otsikolla "Brieven uit het Noorden" ('Kirjeitä Pohjola'). Suomen matkaansa käsittelevässä kirjeessään hän kirjoittaa ihailevaan sävyyn suomalaisesta kansanrunoudesta ja ennen kaikkea Kalevalasta ja Kantelettaresta: runomitasta, synnystä ja sisällöstä. Kalevalan synnyn yhteydessä hän lievästi kritikoi Lönnrotia siitä, että tämä painatti kaiken mahdollisen pelätessään jättävänsä pois jotakin, jolla on arvoa, ja esittää toivomuksen, että joku Lönnrotin seuraajista toimittaisi Kalevalan uudelleen valikoiden ja erotellen. Roosesin mukaan tällainen työ koituisi eepoksen eduksi. (Rooses 1884, 162—170.) Rooses oli jo tätä matkakirjettä kirjoittaessaan tutustunut Schiefnerin Kalevalan saksannokseen ja sen pohjalta tehnyt ensimmäiset käännöskokeensa, joista tässä näyteenä Kalevalan alkusäkeet. Tällä näytteellä hän haluaa erityisesti osoittaa, miten säekerto, parallelismi, Kalevalassa toimii (Rooses 1884, 169):

Van den lust word ik gedreven
 Van het verlangen aangewakkerd,
 Om aan het zingen mij te begeven,
 Om met spreken te beginnen,
 Om het lied der vaderen te zingen,
 De oude overgeleverde zangen.
 Woorden smelten mij op de lippen,
 Mijnen mond ontsnappen de tonen,
 Zij willen mijne tong ontglippen,
 Zij willen mijne tanden ontsluiten.

Roosesin artikkeli *De Gidsissä* v.-1894 perustuu suurimmaksi osaksi Domenico Comparettin pari vuotta aikaisemmin ilmestyneeseen teokseen *Der Kalevala oder die traditionelle Poesie der Finnen*. Artikkelinsa aluksi Rooses esittelee suomen kielen ja suomalaiset, kuten yleensä tekee jokainen Kalevalasta tai Suomen kirjallisuudesta kirjoittava hollantilainen. Tämä esittely myötäilee muita myös siinä, että se sisältää sekaisin oikeita ja vääriä tietoja. Roosesin tiedot Suomen historiasta ovat suurin piirtein oikeat, mutta käsitykset suomalaisten alkuperästä sisältävät monenlaisia kummallisuuksia: Suomalaiset ovat Roosesin mukaan kotoisin alun perin Pohjois-Aasiasta ja Euroopasta. Vuosisatojen kuluessa he laskeutuivat vähitellen lounaaseen ja asettuivat asumaan Kaspian meren rannalle. Suomalaisten sukukansoja ovat mm. skyyttalaiset (!), unkarilaiset ja samojedit. Näyttää siltä, ettei kirjoittajalla ole selvää mielikuvaa siitäkään, missä Suomi sijaitsee, sillä hän kertoo edelleen, että suomalaiset jakautuvat kahteen heimoon: hämäläisiin, jotka asuvat suuriruhtinaskunnassa, ja karjalaisiin, jotka asuvat Suomen länsipuolella (!) ja venäläisissä naapurikubernementeissa. (Rooses 1894, 21—22.) Tällaiset lipsahdukset ovat sitä kummallisempia, kun tietää, että Rooses kuuluu niihin harvoihin Kalevalasta kiinnostuneihin hollantilaisiin, jotka ovat myös käyneet Suomessa. Roosesin artikkelista ei selviä, mistä hän on tietonsa suomalaisista ammentanut. Ainakaan kaikilta osin lähteenä ei ole ollut Comparettin teos, sillä Roosesilla on tietoja, joita Comparetti ei mainitse.

Kalevalan kokoonpanosta Rooses antaa oikean kuvan, samoin Lönnrotin osuudesta. Vastoin aikaisemmin esittämäänsä kritiikkiä hän nyt kiittää Lönnrotia ”kriittiseksi runonlaulajaksi”. Rooses korostaa Comparettia myötäillen šamanismin osuutta Kalevalassa. Papit (šamaanit) olivat tietäjiä ja laulajia: missä kaksi sankaria kohtaa toisensa, he taistelevat lauluin eivätkä miekoin. Heidän sanansa on heidän mahtinsa. (Rooses 1894, 28—29.)

Rooses vertaa eri yhteyksissä Kalevalaa muihin eepoksiin. Hänen mielestään ei suomalaisesta runoudesta ole löydettävissä mitään, mikä muistuttaisi arjalaisten runoilijoiden logiikkaa. Kalevalan sankarit eivät ole suuria miehiä, kylmäverisiä taistelijoita, vaan loitsijoita, jotka tekevät ihmisvoimiin suhteutettuna mahdottomia ihmetöitä. Yliluonnollinen näyttelee tärkeämpää osaa kuin sivistyneen maailman kirjallisuudessa, jossa inhimillisten kiihokkeitten ja voimien täytyy yksin järjestellä ihmiskohtaloita. Rooses myöntää kuitenkin, että kaikissa eepoksissa rikotaan tätä sääntöä vastaan, esim. Akilleus ja Sigurd ovat haavoittumattomat. Kalevala ja germaaninen tai kreikkalainen eepos eroavat toisistaan olennaisesti myös siinä, että jälkimmäisissä pannaan paljon enemmän painoa inhimillisille intohimoille, niin hyvälle kuin paholle-

kin. Että suomalaisten sankareiden välillä ei ole varsinaista taistelua, että Kalevalassa ei kerrota sotahistoriasta ja tappeluista, ei Roosesin mukaan suinkaan johdu suomalaisten kansanluonteesta, vaan siitä että suomalaiset ovat olleet alistettu kansa. (Rooses 1894, 35—37.) Comparetti sanoo samasta asiasta vähän toisin (Comparetti 1892, 211—212):

Tässä näemme yksilöiden välisiä taisteluita ja konflikteja, joissa mahtavin ja useimmiten käytetty ase ei ole keihäs tai miekka vaan taikasana. Tämä ei muuten tee vääryyttä suomalaisten luonteelle, joka on — joskaan ei sotaisa eikä yritteliäs — kuitenkin jalorakenteinen ja sitkeä. Se kuvastaa sellaisen vaatimattoman, rauhallisen ja kohtaloonsa alistuvan kansan tapoja, jolla on tähän asti ollut historiassa enemmän passiivinen kuin aktiivinen osa.

Kalevalassa ei Roosesin mukaan ole sitä kirkasta säteilyä, joka lähtee Iliasta, eikä sitä kiihkeää intohimoa, joka vallitsee Nibelungeinlaulua. Kalevala on sydämeltyään pehmeämpi ja tunnelmaltaan surumielisempi kuin nämä. Kiintymys synnyinseutuun on yksi tämän pehmeätunnelmaisen runouden tuntomerkeistä. Kun suomalainen laulaja vieraalla maalla muistelee kotinsa viehättävyyttä, hän ei näe sitä kokonaisuutena vaan kuva koostuu yksityiskohdista: koivuista, aidanseipäistä, torvensoitosta laitumella jne. Rakkaus, joka Kalevalassa näyttelee huomattavaa osaa, ei ole tulista ja ihmistä kokonaan hallitsevaa. Rakkausrunojen laulajat osaavat ilmaista tunteensa erittäin taidokkaasti. (Rooses 1894, 43—44.)

Roosesilla on ollut käytettävissään paitsi Comparettin teos myös Hermann Paulin Kalevalan saksannos, johon perustuvat hänen hollanninkieliset Kalevalan sitaattinsa. Hän on lukenut Kalevalansa tarkasti ja innostuneesti, mistä kertoo myös seuraava sitaatti (Rooses 1894, 54):

Kalevalaa ei voi lukea sivuakaan hämmästelemättä sitä tosiasiaa, että kansa ilman mainittavaa sivistystä, ilman kirjallista kulttuuria muusta maailmasta eristettynä omisti näin hienon runoainstin.

Jonkinlaisena yhteenvetona Rooses mainitsee, että Kalevala on koko kansan vuosisataisen työn tulos. Se on kehittynyt šamanismin puusta ja kantaa vieläkin jälkiä tästä. Ensimmäiset runonlaulajat olivat loitsijoita, loitsut ovat Kalevalan vanhimpia aineksia. (Rooses 1894, 54—55; vrt. myös Comparetti 1892, 170 ja Kuusi 1963, 31—41.)

5. Viime vuosisadan puolella ilmestyi siis muutamia Kalevalan esittelyjä, mutta itse Kalevala sai vielä odottaa vuoroaan. Ensimmäiseksi siitä saattoivat nauttia lapset, sillä v. 1905 ilmestyi 12 vuotta täyttäneille ja

sitä vanhemmille lapsille tarkoitettu Kalevalan lyhennelmä. Sen nimiö-lehdellä mainitaan kyseessä olevan suomalainen sankariteos, jonka Nellie on kertonut uudelleen Rafael Hertzbergin mukaelman pohjalta (van Kol 1905). Tämä Nellie on Nellie van Kol, jonka perustamassa nuorisokirjasarjassa teos ilmestyi.

Nellie van Kol, joka ei itse osannut suomea eikä myöskään ollut käynyt Suomessa (van Kol 1909), on paneutunut tehtäväänsä ilmeisen huolellisesti. Hänen käännöksensä antaa Kalevalasta sisällöllisesti suurin piirtein oikean kuvan. Vaikeiksi tai vieraiksi katsomiaan seikkoja hän on paikoin selittänyt alaviitteissä. Näihin selityksiin mahtuu muutamia kömmähdyksiäkin. Van Kol käyttää Väinämöisestä nimitystä *runenvater*, jolla hän haluaa ilmaista Kalevalan epiteettiä *laulaja*, ja mainitessaan tämän sanan ensimmäisen kerran hän selittää sen alaviitteessä seuraavasti (van Kol 1905, 15):

Suurin piirtein sama kuin riimukirjoituksen (= kirjainmerkkien) tuntija ja uusien runojen luoja.

Nellie van Kolin mukaan Väinämöinen siis hallitsi riimukirjoituksen. Tämä lipsahdus johtuu siitä, että ruotsin *runa* merkitsee sekä 'suomalaista kansanrunoa' että 'riimukirjainta'. Etymologisesti sana on sama kuin hollannin *rune* 'riimukirjain'. Jotkut kirjoittajat ovatkin ottaneet hollannissa *rune*-sanan käyttöön myös merkityksessä 'Kalevalan runo', samoin kuin on tehty saksan kielessä. Tämä on tietysti ollut omiaan lisäämään väärinkäsityksen mahdollisuutta. Selvästi kielteisen kannan *rune*-sanan käyttöön suomalaisesta kansanrunoudesta puhuttaessa on ottanut D. Logeman-v.d. Willigen Kalevalaa käsittelevässä artikkelissaan (1910). Hänen mielestään se on vain omiaan aiheuttamaan sekaannusta. Hän itse käyttää sanaa *volkslied* 'kansanlaulu'. (Logeman-v.d. Willigen 1910, 391.)

6. Kaikki ennen vuotta 1910 Kalevalasta kirjoittaneet hollantilaiset ovat ammentaneet tietonsa saksan tai ruotsin välityksellä. Suomi on heille etäinen eksoottinen maa jossakin kaukana pohjoisessa. Roosesia lukuun ottamatta heistä on tuskin kukaan käynyt Suomessa. Tässä suhteessa edellä mainittu D. Logeman-v.d. Willigenin (1910) artikkeli poikkeaa edeltäjistään huomattavasti. Sen kirjoittaja on suuri Suomen ystävä, joka kuvaa Suomea ja suomalaisia omakohtaisten kokemustensa pohjalta. Hän osaa sijoittaa Kalevalan sen oikeisiin maisemiin. Hän siteeraa J. L. Runebergia ja Juhani Ahoa. Hänen artikkelinsa on täynnä sekä Kalevalan syntyyn vaikuttaneiden henkilöiden (esim. Porthan, Gottlund, Topelius, Becker, Lönnrot) että Kalevalan tutkijoiden (Cast-

rén, Julius ja Kaarle Krohn) nimiä. Edelleen hän mainitsee Kalevalan käännöksiä sekä kirjoittaa eepoksen vaikutuksesta Suomen kirjallisuuteen ja kuvataiteisiin. Hän ei ainoastaan luettele taiteilijoita (esim. Leino, Erkkö, Kivi, Aho, Gallen-Kallela, Sjöstrand, Wikström) vaan kuvaa myös lyhyesti heidän Kalevalaan liittyviä teoksiaan.

Vaikka Logeman-v.d. Willigen kuvaa Suomea ja suomalaisia oma-kohtaisten kokemusten pohjalta, hänenkin Kalevala-tietoutensa on saatu enimmäkseen toisen kielen kautta. Hän kertoo lukeneensa ensin ruotsinkielisen Kalevalan ja tutustuneensa sen jälkeen tanskankieliseen F. Ohrtin käännökseen. Kirjoittajalla lienee ollut jonkinlainen aavistus suomen kielestäkin, sillä hän sanoo kuulleensa paljon luettavan Kalevalan runoja kauniilla ja melodisella suomen kielellä. Parissa kohdassa hän on sijoittanut tekstiinsäkin suomalaisen sitaatin; tosin molemmat hän on ymmärtänyt väärin!

Logeman-v.d. Willigenin artikkeli on hyvin monipuolinen, ehkäpä liiankin täynnä asiaa, liian paljon nimiä ja yksityiskohtia sisältävä olakseen hollantilaiselle lukijalle ymmärrettävä. Kalevalan koko sisältö on selostettu erittäin lyhyesti ja vain muutamiiin aspekteihin on kiinnitetty enemmän huomiota. Yksi niistä on taikuu ja loitsurunous, ja näitä käsitellessään kirjoittaja toteaa, että taikuu ja taikausko elävät edelleenkin suomalaisissa. Esimerkkinä tästä hän mainitsee, että yhä vielä lapset jouluna heittävät lyijyä kiehuvaan veteen (!) ja katsovat uteliaina, mitä se ennustaa. (377—378, 382.) Kirjoittaja tarkoittanee uuden vuoden aaton tinanvalantaa, josta hänellä kuvauksesta päätellen ei varmaankaan ole omakohtaisia kokemuksia.

1920-luvulla ilmestyi kaksi artikkelia, jotka taas kerran Schiefnerin saksankielisen käännöksen pohjalta esittelevät Kalevalan merkillisyyksiä (Graadt van Roggen 1924 ja van de Laar Krafft 1928). Kummassakin artikkelissa on selostettu lyhyesti Kalevalan juoni, mutta niin lyhyesti, että Kalevalaa tuntematon lukija tuskin saa minkäänlaista käsitystä asiasta. Graadt van Roggenin artikkelissa on kerrottu Sammosta, että se on kummallinen esine, joka tuo omistajalleen onnea, ja että tämä Sampo on suomalaisen eepoksen olennaisia tekijöitä. Sen sijaan siitä millaista osaa Sampo Kalevalassa näyttelee, ei ole muuta mainintaa kuin että neljä runoa käsittelee Väinämöisen matkaa Pohjolaan sekä Sammon takomista ja että Sammon takoo ihmeseppä ja sankari Ilmarinen. Lisäksi tähän yhteyteen on saatu asiaan kuuluva, välttämätön vertaus muihin eepoksiin; Graadt van Roggenin mielestä Sampo, olipa se sitten kuva, symboli tai mikä tahansa, ei voisi esiintyä arjalaisessa ajatusmaailmassa eikä myöskään esim. Homeroksella. (Graadt van Roggen 1924, 13—14.) Graadt van Roggen on sijoittanut artikkeliinsa muutamia saksankielisiä sitaatteja sekä viisi Gallen-Kallelan Kalevala-

kuvaa, jotka eivät mitenkään nivoudu itse tekstiin; mm. Kullervo-aiheesta on kaksi kuvaa, mutta itse tekstissä Kullervo ei mainita ollenkaan.

Van de Laar Krafft (1928) on myös sijoittanut artikkeliinsa sitaatteja, mutta hän on kääntänyt ne hollanniksi. Saksankielisen käännöksen lisäksi hän on tutustunut edellä mainittuun Logeman-v.d. Willigenin artikkeliin (1910) ja ammentanut siitä luultavasti kaiken omaan artikkeliinsa sijoittamansa taustatiedon. Van de Laar Krafft siteeraa Juhani Ahoa (243), ja sama sitaatti on Logeman-v.d. Willigenin artikkelissa (383); tietolähdeettään van de Laar Krafft ei mainitse. Hän mainitsee kyllä yhdessä kohdassa Logeman-v.d. Willigenin nimen, ja siinä hänellä on myös suora sitaatti, mutta hän ei paljasta, missä ja milloin tämä niin on sanonut. Sitatit liittyy jaksoon, jossa kerrotaan kuinka tärkeää laulaminen on aina ollut suomalaisille, kuinka laulaminen lohduttaa monia sydämiä suomalaisten metsien yksinäisyydessä, kuinka Suomessa lauletaan kesäiltana turvetulen (!) ääressä, johon ihmiset ja eläimet kokoontuvat suojaan hytysiltä (van de Laar Krafft 1928, 243; Logeman-v.d. Willigen 1910, 383). Tässä on taas esimerkki siitä, kuinka kerran painettu teksti saattaa, varsinkin jos on kyse vain vähän tai ei juuri ollenkaan tunnetusta asiasta, alkaa elää omaa elämäänsä.

7. Nellie van Kolin Kalevala-lyhennelmän ilmestymisestä kului yli kaksi vuosikymmentä, ennen kuin Hollannissa julkaistiin aikuisille tarkoitettu Kalevala — eikä sekään vielä täydellisenä. Sovittajana oli suomalais-syntyinen Maya Tamminen; teos ilmestyi v. 1929 nimellä *Finsche mythen en legenden* ('Suomalaiset myytit ja legendat') ja toisena painoksena v. 1938 nimellä *Kalevala, het Finsche volksepos* ('Kalevala, Suomen kansalliseepos'). Teoksen lähtökohtana oli ensimmäistä ja painettuna toistaiseksi myös viimeistä kertaa suomenkielinen alkuteos. Tosin hollantilaiset eivät vielääkään saaneet kuin pieneltä osin lukea runomuotoista eeposta, sillä suurin osa oli käännetty tai paremminkin referoitu suorasanaisesti. Maya Tamminen varusti teoksensa yli 60-sivuisella johdannolla, jossa hän esittelee Suomen maata ja kansaa, suomalaisten tapoja ja tottumuksia, uskontoa ja mytologiaa, Kalevalan kokoonpanoa, runomittaa jne. Hän antaa siis johdannossa lukijalle tarpeelliseksi katsomansa taustatiedot. Nykyisellään hänen esittämiään käsityksiä voidaan pitää monilta osin vanhentuneina, mutta ne vastasivat pääosiltaan 1920-luvun käsityksiä.

Maya Tamminen ei kuitenkaan kaikessa esittele tieteen viimeistä sanaa, kuten Jan de Vrieskin (1929) arvostelussaan huomauttaa. Hän sanoo, että Maya Tamminella on aivan eri kanta Kalevalan runojen syntyn kuin suurella Kalevalan tutkijalla Kaarle Krohnilla, jonka uusinta

teosta *Kalevalan kysymyksiä* Tamminen ei edes mainitse lähteissään, vaikka kyllä hänen vanhemman teoksensa *Kalevalan runojen historia*. (De Vries 1929, 420.) De Vries tarkoittaa tällä sitä, että Tamminen on selittänyt Kalevalan runojen sisällön luonnontarullisesti. Tamminen sanoo, ettei eepoksella ole olemassa maantieteellistä eikä historiallista taustatodellisuutta. Taistelu Kalevalan ja Pohjolan välillä on pikemmin myyttinen kuvitelma kuin historiallinen tapahtuma. Lukuun ottamatta jokapäiväiseen elämään kuuluvia seikkoja ainoa konkreettinen esine Kalevalassa on kantele, jonka Väinämöinen lahjoitti Suomen kansalle ja jolla vieläkin säestetään lauluja. (Tamminen 1929, 12—13.)

Kun Tamminsen käännöksestä otettiin uusi painos (1938), siihen liitettiin professori Jan de Vriesin alkusanat, joissa hän mm. selittää Kaarle Krohnin teoriaa. De Vriesin asenne ei enää kuitenkaan ollut yhtä jyrkkä kuin edellä mainitussa arvostelussa, sillä hän oli ehtinyt tutustua E. N. Setälän tällä välin ilmestyneeseen teokseen *Sammon arvoitus* (1932). De Vrieskin oli valmis myöntämään, ettei Kaarle Krohn, joka näki teoksen taustalla puhtaasti maallisen tapahtuman, liene nähnyt koko totuutta. Ennen kaikkea Sammossa on nähtävissä myyttisiä elementtejä, kuten Setälä oli osoittanut. (De Vries 1938, XVII.)

Tammisen käännös toistaa aika uskollisesti Kalevalan sisällön. Runomuotoiset jaksot, joita sentään on melkein joka luvussa — jotkin runot on käännetty jopa kokonaan mitallisina —, eivät ehkä kaikin osin tee oikeutta Kalevalalle. Se ei sinänsä hämmästyttä, sillä kääntäjän äidinkieli ei ole hollanti ja vain harva hollantilainenkaan pystyisi kääntämään kalevalamittaa kauniille ja sujuvalle hollannin kielelle. Kääntäjä lienee pyrkinyt lähinnä hyvin uskolliseen ja tarkkaan käännökseen ja on siinä useimmiten onnistunut vaikka juuri runollisuuden kustannuksella. Virheetön ei Tammisenkaan käännös ole. Erityisesti huomio kiintyy siihen, että Tamminen on tuonut käännökseensä Kalevalan faunaan alun perin kuulumattomia eläimiä, esimerkiksi karpin ja saksanhirven (Kalevala 4: 245—246; Tamminen 1929, 103);

sisareksi *siikasille*
veikoiksi ve'en kaloille!

als een zuster voor *de karpers*
metgezellen voor de visschen!

Tässä sitaatissa Tamminen on siis kääntänyt *siika*-sanana hollannin sanalla *karper* 'karppi'. Seuraavassa esimerkissä *hirvi* on käännetty sanalla *hert* 'saksanhirvi' (Kalevala 41: 41—42; Tamminen 1929, 312):

Hirvet hyppi kankahilla,
ilvekset piti iloa.

in het veld sprongen *de herten*
lynxen deelden in de blijschap.

Luultavasti Tamminen on tahallisesti "kääntänyt väärin"; hän lienee

halunnut tuoda tekstiin tuntemattoman eläimen sijasta tunnetun. Hirvestä hän käyttää joskus myös sen oikeaa hollanninkielistä vastinetta *eland*, mutta paljon harvemmin kuin *hert*-sanaa, tavallisesti toiston välttämiseksi. *Hiiden hirvi* on hänen käännöksessään yleisesti *het hert van Hiisi*. Tamminen ei tässä suhteessa ole Kalevalan kääntäjien joukossa mikään poikkeus, myös muut ovat ottaneet vapauksia muuttua Kalevalan flooraa ja faunaa. Sinänsä on hyvin kyseenalaista lisätä eepokseen eläimiä ja kasveja, jotka sinne eivät alun perin kuulu, mutta mielenkiintoista olisi tutkia, miten Kalevalan floora ja fauna ovat eri puolilla maailmaa tehdyissä käännöksissä muuttuneet.

Paitsi kokonaan vieraiden eläinten tuomista tekstiinsä Tamminen on harrastanut myös toisenlaista muuntelua: hän on sijoittanut jonkin eläimen sijalle toisen, joka sinänsä esiintyy Kalevalassa tai Suomen eläimistöissä. Näin hän on kääntänyt *tiaisen* sanalla *merel* 'mustarastas' ja *kiiskan* sanalla *baars* 'ahven'. Useimmiten näihinkin lienee syynä tuttuuden tavoittelu: ahvenen hollantilaiset tuntevat, mutta eivätpä juuri kiiskeä. Sen sijaan tiainen ja mustarastas lienevät yhtä tavallisia, joten syyn tähän muutokseen täytyy löytyä muualta; syynä voisi olla rytmi tai sitten tämä virhe ei olekaan "tahallinen".

Siitä miten Tamminen on onnistunut runomuotoisessa käännöksessään, esitän tässä lyhyen näytteen (Kalevala 42: 59—80; Tamminen 1929, 318—319):

Louhi, Pohjolan emäntä,
tuo tuosta kovin pahastui.
Kutsui Pohjolan kokohon,
nuoret miehet miekkoinensa,
urohot asehinensa
pään varalle Väinämöisen.

Vaka vanha Väinämöinen
kävi kanteloisehensa,
itse istui soittamahan,
alkoi lauloa somasti.
Tuota kaikki kuulemahan,
iloa imehtimähän,
miehet mielellä hyvällä,
naiset suulla nauravalla,
urohot vesissä silmin,
pojat maassa polvillansa.

Väkeä väsyttelävi
rahvahaista raukaisevi:
kaikki nukkui kuuntelijat
sekä vaipui katselijat;
nukkui nuoret, nukkui vanhat
Väinämöisen soitantohon.

Louhi, meesteres van Pohja,
vol van ergernis en woede,
riep hierop haar volk te wapen;
zwaard-omgorde jongelingen,
krijgers in metalen kolders,
dreigden 't hoofd van Väinämöinen.

Trouwe, grijze Väinämöinen,
nam de kantele van snoekbeen,
zette zich die te bespelen,
hief een wonderschoonen zang aan.
Allen die zijn spel vernamen
hoorden toe met blij verbazen;
al de helden zich verheugden,
vroolijk lachten vrouwen-monden,
mannen-oogen stortten tranen,
knapen vielen op de knieën.

Moede werd het volk ten laatste,
afgemat werden de hoorders;
slaap kwam over al de lieden,
al de streiders zonken neder;
ouden sliepen, jongen sliepen
bij het spel van Väinämöinen.

8. Samana vuonna kuin Tammisen käännöksen toinen painos ilmestyi toinen hollanninkielinen Kalevala, Wies Moensin käännös saksankielisestä Arthur Lutherin lyhennelmästä. Tämä Kalevala on kahteenkymmeneen lukuun lyhennetty, erittäin vapaasti kerrottu proosaversio. Kalevalan juoni, jos nyt juonesta Kalevalan yhteydessä voi puhua, selviää lukijalle kyllä suurin piirtein, mutta Kalevalan hengestä ei ole paljoakaan jäljellä. Toisaalta sinne tänne on lisätty sellaista, mitä Kalevalassa ei ole. Esimerkkinä siitä, miten pienetkin lisäykset voivat muuttaa paljon, otan Joukahaisen kuvauksen.

Wies Moens kuvaa Väinämöisen ja Joukahaisen kaksintaistelua ja kertoo, kuinka Väinämöinen suuttuu, kun Joukahainen sanoo olleensa mukana maailmaa luomassa (Moens 1938, 17):

”Lopeta jo röyhkeät valheesi! Sinä et ollut kyntämässä merta etkä osoittamassa kuulle sen rataa. Ei kukaan nähnyt sinua, kun vuoret nousivat maasta ja tähdet alkoivat tuikkia taivaalla!”

Häpeissään Joukahainen antoi päänsä painua alas. Mutta nosti sen taas heti pystyyn ja sanoi:

”Jos minulla ei ole tarpeeksi ymmärrystä, niin minulla on kuitenkin vielä miekkani!”

Kalevalassa vastaava kohta kuuluu seuraavasti (Kalevala 3: 236—258):

”Sen varsin valehtelitki!
Ei sinua silloin nähty,
kun on merta kynnettiin,
meren kolkot kuokittihin,
kalahauat kaivettihin,
syänveet syvennettiin,
lampiveet on laskettihin,
mäet mylleröitettihin,
louhet luotihin kokohon.
”Eikä lie sinua nähty,
ei lie nähty eikä kuultu
tätä maata saataessa,

ilmoa suettaessa,
ilman pieltä pistettäissä,
taivon kaarta kannettaissa,
kuuhutta kuletettaissa,
aurinkoa autettaissa,
otavaa ojennettaissa,
taivoa tähtitettäissä.”

Se on nuori Joukahainen
tuosta tuon sanoiksi virkki:
”Kun ei lie minulla mieltä,
kysyn mieltä miekaltani.

Kalevalan Joukahaiseen ei sovi häpeäntunne, joka on lisätty edellä siteerattuun käännöstekstiin.

Vuosi Tammisen Kalevalan toisen painoksen ja Moensin teoksen ilmestymisen jälkeen tuli Hollannin kirjamarkkinoille vielä kolmaskin Kalevala-epos, tällä kertaa runoilija Jan Eekhoutin kääntämänä. Tämä versio on tehty Martin Buberin korjaaman Schiefnerin saksankielisen käännöksen sekä Maya Tammisen hollanninnoksen pohjalta. Eekhout on lyhentänyt huomattavasti alkuperäistä tekstiä; koko Kalevala on supistunut ehkä noin puoleen. Kääntäjä perustelee esipuheessaan lyhentämistä seuraavasti (Eekhout 1939, 13—14):

En ole seurannut käännöksen pohjana olevia tekstejä sana sanalta, vaan olen, Joukahaisen sanoja lainatakseni suuntautunut ”syntyihin syviin” aiheuttamatta kokonaisuudelle todellista vahinkoa. Alkuperäisessä Kalevalassa ei suinkaan kaikki ole omiaan kiehtomaan hollanninkielistä lukijaa, tällaisia ovat mm. kansatieteellisestä näkökulmasta hyvinkin mielenkiintoiset häärunot, jotka kuitenkin pitkäveiteisyydellään huomattavasti jarruttavat Kalevalan todellisen juonen edistymistä (kuitenkin olen mielestäni tehnyt häärunoille mitä suurimmassa määrin oikeutta). Edelleen olen pyrkinyt menemään psykologisesti syvemmälle. . . Olen ainoastaan yrittänyt luoda Kalevala-epoksesta Hollannille täysipainoista hollanninkielistä runoa.

Pyrkimyksessään poettiseen tulkintaan Eekhout on arvostelujen mukaan onnistunut erinomaisesti (esim. Beversluis 1940; BSCH 1939—40). Boekenschouw’n arvostelussa on mainittu myös Maya Tammisen käännös ja verrattu näitä kahta keskenään (BSCH 1939—40):

Näitä kahta käännöstä verrattaessa kiinnittää huomiota se, kuinka paljon runollisempi Eekhoutin tulkinta on. Siinä eepos puhuttelee hollantilaisista lukijaa täyteläisemmin ja rikkaammin. Tässä merkillisessä runoelmassa on usein katkelmia, jotka ovat puhtaan, yksinkertaisen luonnonrunouden helmiä. . .

Tämän arvostelun paikkansapitävyyttä voidaan testata vertaamalla jotakin mielivaltaisesti valittua Kalevalan kohtaa. Otan esimerkiksi Kalevalan 4. runon säkeet 327—370 (Tamminen 1928, 105—106):

Siihenpä kana katosi,
siihen kuoli impi rukka.
Sanoi kerran kuollessansa,
virkki vielä vierressänsä:
”Menin merta kylpemähän,
sainp’ on uimahan selälle;
sinne mä, kana, katosin,
lintu, kuolin liian surman:
elköhön minun isoni
sinä ilmoisna ikänä
vetäkö ve’en kaloja
tältä suurelta selältä!
”Läksin rannalle pesohon,
menin merta kylpemähän;
sinne mä, kana, katosin,
lintu, kuolin liian surman:
elköhön minun emoni
sinä ilmoisna ikänä
panko vettä taikinahan
laajalta kotilahelta!

Zoo verdween de duif voor immer,
zoo was ’t einde van deez’ arme.
Stervend zong zij nederzinkend,
toen haar voetsteun ging begeven:
” ’k Ging naar ’t meer om er te
baden,
om te zwemmen op de golven,
maar verzonk er, teedre tortel,
’k moest er, arme vogel, sterven.
Nimmer moogt ge, lieve vader,
nooit in uw geheele leven,
werpen ’t net in deze golven,
op dit wijde meer gaan visschen.
” ’k Ging naar ’t strand om mij
te baden,
naar het meer om er te zwemmen,
maar verzonk er, teedre tortel,
’k moest er, arme vogel, sterven.
Nimmer moogt ge, lieve moeder,
nooit in uw geheele leven,

”Läksin rannalle pesohon,
 menin merta kylpemähän;
 sinne mä, kana, katosin,
 lintu, kuolin liian surman:
 elköhönp’ on veikkoseni
 sinä ilmoisna ikänä
 juottako sotaoritta
 rannalta merelliseltä!
 ”Läksin rannalle pesohon,
 menin merta kylpemähän;
 sinne mä, kana katosin,
 lintu, kuolin liian surman:
 elköhönp’ on siskoseni
 sinä ilmoisna ikänä
 peskö tästä silmiänsä
 kotilahan laiturilta!
 Mikäli meren vesiä,
 sikäli minun veriä;
 mikäli meren kaloja,
 sikäli minun lihoja;
 mikä rannalla risuja,
 se on kurjan kylkiluita;
 mikä rannan heinäsiä,
 se hivusta hierottua.”

voor het brooddeeg water scheppen
 aan deze oever bij de woning.
 ”’k Ging naar ’t strand om mij
 te baden,
 naar het meer om er te zwemmen,
 maar verzonk er, teedre tortel,
 ’k moest er, arme vogel, sterven.
 Nimmer moogt ge, lieve broeder,
 nooit in uw geheele leven,
 hier de paarden komen drenken,
 hier aan deze breede oever.
 ”’k Ging naar ’t strand om mij
 te baden,
 naar het meer om er te zwemmen,
 maar verzonk er, teedre tortel,
 ’k moest er, arme vogel, sterven.
 Nimmer moogt ge, lieve zuster,
 nooit in uw geheele leven,
 hier uw voorhoofd komen wasschen
 aan de steiger bij de woning.
 ”Van dit meer is al het water
 ’t eigen bloed uit mijne aadren;
 alle visschen, die hier zwemmen,
 zijn het vleesch van dit mijn lichaam;
 al de struiken langs den oever,
 zijn mijn leên, mijn jong gebeente;
 alle grassen, die hier groeien,
 mijne war-doorweekte haren.”

Sama kohta kuuluu Eekhoutin tulkitsemana seuraavasti (Eekhout 1939, 41—42):

Zoo stierf Aino, blond als koren,
 Aino met de ronde borsten,
 Aino met de blauwe oogen,
 Aino, bruid van Väinämöinen; —
 over haar de golven ruischten,
 ruischten melodie en woorden, —
 zongen golven, zongen nimfen:
 Zeewaards ging ik om te baden,
 moest er sterven als een schaamle
 kleine, moewe hemelvogel. . . ;
 o vang nimmermeer, mijn vader,
 visschen uit den breeden zeevloed, —
 nimmermeer, o moeder, moogt ge
 met dit water brood bereiden, —
 nocht zult voortaan gij, o broeder,
 uit de bocht uw strijdroos drenken:
 werd niet gansch dit groote water

waarlijk bloed uit mijne aderen?,
 zijn niet alle visschen waarlijk
 mij, vleesch van mijn vleesch geworden,
 àl het oeverriet en àlle
 grassen haren van mijn hoofd. . . ?

Tässäkin mielivaltaisesti valitussa katkelmassa Eekhout on tiivistänyt tekstin suurin piirtein puoleen, eikä hän ole ainoastaan tiivistänyt vaan runoilijan vapautta käyttäen muuttanut tekstiä. Hän kuvaa alkuperäisestä tekstistä poiketen Ainon ulkonäköä: kolme ensimmäistä säettä kertovat, että Ainolla on oljenkeltainen tukka (*blond als koren*), pyöreät rinnat (*met de ronde borsten*) ja siniset silmät (*met de blauwe oogen*). Kaiken tämän hän on saanut omasta mielikuvituksestaan, sillä Kalevalassa ei Ainon ulkonäöstä ole muuta mainintaa, kuin että hän on nuori (attribuutit *nuori* ja *pieni* esiintyvät hänen yhteydessään toistuvasti), ja kerran (Kalevala 4: 372) hänet on myös mainittu kauniiksi. (Hellings 1983, 8.) Eekhoutin käännöstä lukiessa herää kysymys, miten pitkälle kääntäjä saa mennä. Onko oikeutettua tehdä näin pitkälle meneviä muutoksia?

9. Kalevalaseuran vuosijuhlassa 28. 2. 1931 pitämässään tervehdyspuheessa professori E. N. Setälä mainitsi, että juhlassa oli läsnä kaksi Kalevalan kääntäjää: toinen heistä oli kääntänyt Kalevalan ranskaksi, toinen hollanniksi. Hollantilainen kääntäjä oli Henrik Hartwijk, katolinen pappi, joka toimi pitkään Suomessa ja joka Setälän sanoja toistaakseni oli nyt ensimmäisen kerran siirtänyt Kalevalan runosäkein hollannin kielelle. (Setälä 1933, 391—392.)

Samassa juhlassa kääntäjä itse piti esitelmän, jossa hän selvitteli käännöstyönsä vaiheita. Hän oli ensin tutustunut Herman Paulin ja Anton Schiefnerin Kalevalan saksannoksiin ja aloittanut työnsä niiden pohjalta. Myöhemmin hän oli siirtynyt käyttämään suomenkielistä alkutekstiä. Myös ne kahdeksan ensimmäistä runoa, jotka hän oli ensin kääntänyt saksasta, hän muokkasi myöhemmin uudelleen Otto Mannisen kanssa käymiensä keskustelujen jälkeen. Koko Kalevalan käännös oli valmis noin vuonna 1930. Hartwijk mainitsee esitelmänsä lopuksi, että hänen työssään oli vielä yksi vaikeus: kustantajan löytäminen. (Hartwijk 1933, 401—403.) Kustantajaa ei löytynyt myöhemminkään, joten Hartwijkin käännöstä ei ole vielääkään julkaistu.

Hartwijkin Kalevalan käännökseen liittyy enemmänkin dramatiikkaa. Vuonna 1977 vieraili flaamilainen runoilija Marc Bruynseraede silloin 83-vuotiaan Kalevalan kääntäjän luona Brysselissä. Hartwijk kertoi Bruynseraedelle, että hänen ensimmäinen käännöksensä hävisi kustantajalta sotaolosuhteissa. Hän ei kuitenkaan antanut tämän masentaa

itseään, vaan aloitti käännöstyön kokonaan alusta ja saattoi sen päätökseen vakuuttuneena siitä, että hän saisi vielä tilaisuuden sen julkaisemiseen. Tätä tilaisuutta odotellessaan hän hioi käännoksiään aivan viime vuosiin asti, niin että Kalevalasta tuli itse asiassa hänen ”elämäntyönsä”. (Bruynseraede 1977, L190/148—91/149.)

Vuoden 1982 lopulla ryhdyin ottamaan selvää, elikö Henrik Hartwijk vielä ja olisiko mahdollista saada häneltä käänнос sekä löytää sille kustantaja. Onnistuin jäljittämään hänen olinpaikkansa ja tapasin 87-vuotiaan Kalevalan kääntäjän kaksi kertaa, viimeksi vain pari kuukautta ennen hänen kuolemaansa. (Hän kuoli 14. 4. 1983.) Kalevalan käännöksestä hänellä oli kuitenkin vain 12 ensimmäistä runoa. Loput olivat taas hävinneet! Kääntäjä ei osannut sanoa, milloin ja mihin ne olivat kadonneet; mahdollisesti katoaminen oli tapahtunut hänen muuttaessaan v. 1980 Brysselistä hoitokotiin Asteniin.

Joitakin käänносnäytteitä Hartwijk on vuosien kuluessa saanut julkaistuksi. Kalevalaseuran vuosikirjassa on ollut pari katkelmaa (Hartwijk 1927, 1969), mutta nekään eivät ole tavoittaneet hollantilais-ta lukijakuntaa. Lisäksi on julkaistu muutamia hänen kääntämiään Kantelettaren runoja. 1950-luvun alussa Hartwijk kirjoitti *Roeping*-nimiseen aikakauslehteen sarjan Kalevalaa käsitteleviä artikkeleita. Yhdessä niistä hän selostaa lyhyesti Kalevalan sisältöä ja luonnetta sekä liittää siihen ensimmäisen runon hollanninnoksen, josta näytteeksi ensimmäiset säkeet (Kalevala 1:1—10; Hartwijk 1951b, 531—532):

Mieleni minun tekevi aivoni ajattelevi, lähteäni laulamahan, saa’ani sanelemahan, sukuvirttä suoltamahan, lajivirttä laulamahan. Sanat suussani sulavat, puhe’et putoelevat, kielelleni kerkeävät, hampahilleni hajoovat.	’k Word door mijn gemoed gedreven, opgewekt door mijn gedachten, om met zingen aan te vangen, om mijn woorden wél te zeggen, om de wijzen van een volkstam van een zeer oud ras te zingen. Smelten in mijn mond de woorden vallen onverpoosd de spreuken, naar mijn tong ze verder vloeiën naar mijn tanden ze zich spoeden.
--	---

Sekä edellä mainitun lyhyen Kalevalan luonnehdinnan että edellisessä vuonna samassa aikakauslehdessä julkaisemansa Lönrotin elämäntyötä käsittelevän artikkelin (1950b) Hartwijk on oman ilmoituksensa mukaan² laatinut käännosensa johdannoksi. Näiden kahden artikkelin lisäksi Hartwijk on kirjoittanut myös loitsuista suomalaisessa kansanrunoudessa (1951a) sekä Longfellow’n *The Song of Hiawatha*

² Tämän hän on kirjoittanut käsin Groningenin yliopiston fennougristiikan laitokselle lahjoittamaansa eripainokseen.

-runoelmaa ja Kalevalaa vertailevan artikkelin (1950a). Miltei poikkeuksetta hän on sijoittanut artikkeleihinsa käänösnäytteitä.

Marc Bruynseraeden onnistui edellä kerrotun vierailunsa yhteydessä saada Hartwijkilta julkaistavakseen muutamia käänöskatkelmia, kolme loitsua (Kalevala 19: 78—90, 45: 211—228, 47: 121—150; Hartwijk 1978) sekä Kalevalan sisältöä esittelevän luvun, johon sisältyi myös käänösnäytteitä (Kalevala 1: 1—35, 289—344; 9: 343—362, 50: 490—512; Hartwijk 1977). Tämän Bruynseraede sijoitti oman Kalevala-artikkelinsa yhdeksi pääluvuksi. Näihin näytteisiin sisältyy myös Laulajan alkusanat. Todisteena siitä, että kääntäjä on jatkuvasti hionut käänöksiään, ovat laulajan alkusanojen kaksi ensimmäistä säettä, jotka tässä näytteessä poikkeavat edellä siteeratuista vuodelta 1951 peräisin olevista säkeistä (Hartwijk 1977, LI81/140):

Mijn gedachten willen zwerfen
en mijn hersens zijn bewogen.

Henrik Hartwijkin lisäksi on ollut muita, jotka ovat toisen maailmansodan jälkeen esitelleet Kalevalaa Hollannissa. Tässä yhteydessä mainittakoon heistä J.S.E. van der Toorn, joka kirjoitti Uuden Kalevalan satavuotisjuhlan kunniaksi lyhyehkön artikkelin (van der Toorn 1949), sekä suomalaista kirjallisuutta hollanniksi kääntänyt aviopari R. K. Broersma-Luomajoki ja Sj. Broersma, jotka sekä Suomea käsittelevässä kirjassaan (Broersma—Luomajoki 1952) että suomalaisen kirjallisuuden historiassaan (Broersma—Luomajoki 1956) ovat esitelleet Kalevalaa. Lisäksi Sj. Broersma on kirjoittanut 1960-luvun alussa kaksi artikkelia kansalliseepoksestamme (1961a ja b). Myös kaikki tärkeimmät tietosanakirjat mainitsevat Kalevalan.

10. Vuonna 1979 ilmestyi erään antroposofisen seuran rahoittamana Kalevalan hollanninkielinen proosakäännös, jota mainostettiin ensimmäiseksi täydelliseksi Kalevalan hollanninnokseksi. Olin Amsterdamissa läsnä tilaisuudessa, jossa teoksen ensimmäinen kappale luovutettiin juhlallisesti Suomen suurlähettiläälle. Kirjan kääntäjä J. C. Ebbinge Wubben selosti työnsä vaikeuksia ja hitautta; työ oli vaikea siitä huolimatta että käännöksen pohjana oli Lore ja Hans Frommin erinomainen saksankielinen käännös, joka tietysti poisti useita niistä vaikeuksista, joita kääntäjällä on kääntäessään kokonaan eri kielikuntaan kuuluvasta kielestä. Välikielen käyttöä sinänsä ei kääntäjä tuntunut pitävän hyvän käännöksen esteenä. Keskustelin hetken kääntäjän kanssa, jolloin hän kertoi käyttäneensä työhön kahdeksan kuukautta. Hänestä se oli paljon, minusta hyvin vähän, ja tämä herätti minussa tiettyjä epäilyjä käännöksestä. Kun sitten sain itse kirjan käsiini, muutamat seikat kiin-

nittivät heti huomiotani. Teoksen nimiölehden kääntöpuolella on seuraava maininta:

Tekstin muokkaus: Inge Ott. Käännös: J. C. Ebbinge Wubben. Tämän täydellisen Kalevalan proosakäännöksen pohjana on Lore ja Hans Frommin suoraan suomesta saksantama huomattava Kalevalan käännös (tekstiosa ja kommenttiosa), julkaissut Carl Hanser Verlag Münchenissä (1967).

Tekijänoikeudet ovat nimiölehden mukaan stuttgartilaisella Verlag Freies Geisteslebenillä. Tämä nimiölehden kääntöpuoli herätti jo pari kysymystä: Kuka on joku Inge Ott ja mikä on hänen osuutensa tässä teoksessa, johon hän on myös kirjoittanut lyhyen jälkilauseen? Miksi tekijänoikeudet ovat saksalaisella kustantajalla, joka ei edes ole Frommien käännöksen kustantaja? Vastauksia näihin kysymyksiin en saanut itse teoksesta, vaan arvoitus ratkesi myöhemmin sattumalta, kun silmiini osui eräästä saksalaisesta lehdestä kirjainmainos, jossa esiteltiin Inge Ottin saksalaiselle nuorisolle Lore ja Hans Frommin käännöksen pohjalta muokkaamaa Kalevalaa. Tämän ja Ebbinge Wubbenin hollanninkielisen teoksen vertailu on myöhemmin vahvistanut oikeaksi heti ilmoituksen luettuani syntyneen epäilyn, että Ebbinge Wubben on itse asiassa kääntänyt saksalaisen nuoriso-Kalevalan hyvin sanatarkasti ja uskollisesti. Ainoastaan Inge Ottin jälkisanoihin on tehty hollantilaisista lukijakuntaa ajatellen joitakin muutoksia. Sinne on mm. lisätty maininta muutamista vanhemmista Kalevalan hollanninnoksista. Muitakin lisäyksiä on tehty; joissakin kohdin ne ovat olleet oikeutettuja (jos nyt yleensä on oikeutettua muuttaa alkuperäistä tekstiä muutoksista ilmoittamatta), mutta ainakin yhdessä tapauksessa lisäyksen mukana on tullut asiavirhe: saksankielisessä laitoksessa mainitaan, että Lönnrot muokkasi materiaalinsa kokonaan kolmeen kertaan, ennen kuin hän oli tulokseen tyytyväinen (Ott 1978, 286); hollantilaiseen versioon on lisätty näiden kolmen vaiheen nimet: Vanha Kalevala, Kanteletar (!) ja Uusi Kalevala (Ebbingun Wubben 1979, 274).

Itse käännöstä tutkiessani heräsi lisää kysymyksiä: Kuinka paljon proosakääntäjä saa ”oikoa” tekstiä? Mitä tarkoittaa ”täydellinen proosakäännös”? Ebbinge Wubbenin käännös (samoin kuin tietysti sen saksankielinen alkutekstikin) aloittaa Kalevalan siitä, kun Ilmatar kylälästyy elämäänsä ilman pitkillä piholla. Jokainen Kalevalan lukenut tietää, että Kalevala alkaa Laulajan alkusanoilla, joten käännöksestä on jätetty nämä 102 ensimmäistä säettä sekä niiden jälkeiset johdantosaakeet (säkeet 103—111) kääntämättä. Voidaanko yhä puhua ”täydellisestä proosakäännöksestä”? Muunlaisesta oikomisesta otan melko mielivaltaisesti valitun esimerkin, 14. runon alun. Ebbinge Wubben aloittaa sen tähän tapaan (1979, 68):

Lemminkäinen ei halunnut mennä tyhjin toimin kotiin, vaan halusi rukoilla metsän herralta Tapiolta ja tämän vaimolta apua Hiiden hirven [sananmukaisesti saksanhirven] metsästykseseen. Siksi hän käänsi katseensa ylös ja sanoi: ”Ukko, korkeuden herra, järjestä minulle pari nopeita suksia, joilla pääsen soiden ja maiden yli metsän herran asuinsijoille, Tapion valtakuntaan.”

Käännöksestä on jäänyt kokonaan pois Lemminkäisen epäröinti: lähtisikö kotiin ja jättäisikö metsästyksen vai koettaisiko vielä metsästysonneaan. Kalevalassa se tulee selvästi esiin (14: 1—17):

Siitä lieto Lemminkäinen
arveli, ajattelihe,
kulle syyllä sylveäisi,
kulle laskisi laulle:
heittäisikö Hiiden hirvet,
itse kulkisi kotihin,
vai vielä yrittelleisi,
hiihtelesi hiljallehen
mieliksi metsän emännän,
salon impien iloksi.
Sanovi sanalla tuolla,

lausui tuolla lausehella:
”Oi Ukko, ylijumala
tahi taatto taivahinen!
Tee nyt mulle suorat suksat,
kepeäiset kalhuttimet,
joilla hiihteä hivitän
poikki soien, poikki maien,
hiihän kohti Hiiden maita,
poikki Pohjan kankahista
Hiiden hirven käytäville,
poropeuran polkemille!

11. Kalevalan ilmestymisestä oli kulunut melkein 45 vuotta, ennen kuin sitä vähänkään asiantuntevasti esiteltiin hollantilaisille, ja lähes sata vuotta, ennen kuin siitä ilmestyi varsinainen käännös, sekin suurimmaksi osaksi proosana. Toisaalta sitten kun pää oli saatu kerran auki, sekä Kalevalaa esitteleviä artikkeleita että käännöskokeita ilmestyi silloin tällöin. Artikkeleista tosin monet olivat suhteellisen amatöörimäisiä yrityksiä; joskus tuntuu siltä, että kirjoittajat ovat jouduttuaan syystä tai toisesta kosketuksiin tämän eepoksen kanssa halunneet esitellä sitä maanmiehilleen, vaikkei heillä itselläänkään ole ollut kuin hyvin harvat tiedot asiasta ja vaikka nämä tiedot oli saatu jonkin vieraan kielen välityksellä. Yleensäkin aikakauslehtien artikkeleilla on taipumus unohtua nopeasti ja näin kävi myös monille Kalevalaa käsitteleville artikkeleille. Toisaalta varmasti ne, jotka eepoksesta kirjoittivat, kaivoivat vanhempia esittelyjä ja tutkielmia esiin kirjastojen kätköistä ja käyttivät niitä hyväkseen, vaikka lähdeä ei aina olekaan mainittu. Näin tiedut asiat toistuvat artikkelista toiseen.

Myös useimmat Kalevalan käännökset ovat hävinneet näkyvistä, muutammat kirjastojen hyllyille pölyttymään, suurin osa kuitenkin jäljettömiin. Muutamia vuosia sitten ei useimmissa kirjastoissa ollut minikäänlaista Kalevalaa tai oli vain saksan- tai englanninkielinen. Erityisen vähiin on hävinnyt Jan Eekhoutin käännös, jota ei ole kuin muutamassa kirjastossa koko maassa. Niissäkin kirjastoissa, joissa se on tallella, se on bibliofiilinen harvinaisuus, jota ei lainata kotiin. Antikvaariset kirjakaupatkaan eivät sitä helposti tavoita. On arvoitus, miten jokin kirja voi hävitä runsaassa 40 vuodessa melkein jäljettömiin. On mah-

dollista, että teos on sota-aikana suurimmaksi osaksi makuloitu, koska Eekhout toimi yhteistyössä saksalaisten kanssa.³

Kymmeneen vuosiin ei ollut kaupan minkäänlaista hollanninkielistä Kalevalaa; tämän aukon täytti v. 1979 Ebbinge Wubbenin käännös, joka luultavasti on tällä hetkellä myös useissa kirjastoissa. Tämä teos on sopiva nuorisolle, mutta varsinainen Kalevala puuttuu yhä. Mielestäni se pitäisi vähitellen saada aikaan. Hyvälle käännökselle löytyisi varmasti lukijoita, sillä kiinnostus Kalevalaa kohtaan ei ulkomailla ole 150 vuodessa vähentynyt. Siitä ovat todisteina monet tekeillä olevat muunkieliset käännökset; unkariksikin sitä käännetään jo neljättä kertaa. Toiveet saada hollanninkielinen Kalevala juhlavuodeksi 1985 valuivat lopullisesti hiekkaan, kun selvisi, että Hartwijkin toinenkin käännös oli suurimmaksi osaksi hävinnyt. Hyvä alku kuitenkin on,⁴ ja nyt pitäisi vain löytää kääntäjä tai käännöstiimi, joka jatkaisi tätä työtä. Monien epäonnistumisten jälkeen olisi aika antaa Kalevalalle mahdollisuus päästä kokonaan ja runomuotoisena hollanninkielisen lukijakunnan olottuville.

LÄHTEET JA LYHENTEET

- ACERBI, JOSEPH 1805: *Reizen door Zweeden en Finland, tot aan de uiterste grenzen van Lapland*. In de jaaren 1798 en 1799. Deel II. Uit het Engelsch. Haarlem.
- AKL = Zweden. *Algemeene konst- en letterbode* LXVI (1854), Nr. 1.
- BEVERSLUIS, MARTIN 1940: Kalevala. (Een Finsch heldendicht), door Jan H. Eekhout. (Arvostelu.) *De Nieuw Gids* LX.
- BROERSMA, S.J. 1961a: Het ontstaan van het Kalevala-epos. *Levende talen*.
- 1961b: Oosterse of westerse herkomst van het Kalevala-epos? *Levende talen*.
- BROERSMA-LUOMAJOKI, R. K. — BROERSMA, S.J. 1952: *Finland: voorpost van het Noorden*. Meppel.
- 1956: *Domeinen der Finse literatuur*. Utrecht.
- BRUYNSERAEDE, MARC 1977: Kalevala, het Finse epos. *Deus ex Machina* 2.
- BSCH 1938—1940=Eekhout, Jan H., Kalevala, heldendicht der Finnen. (Arvostelu.) *Boekenschouw* 33.
- CASTRÉN, M. A. 1853: *Vorlesungen über die finnische Mythologie*. St. Petersburg.
- COMPARETTI, DOMENICO 1892: *Der Kalewala oder die traditionelle Poesie der Finnen*. Historisch-kritische Studie über den Ursprung der grossen nationalen epopoën. Halle.
- DJUPEDAL, R. — KYLSTRA, A. D. 1959: *Finska runa*. Oersettingen fan in Finsk leafdesliet yn it Frysk, Nederlânsk en Skandinaefsk mei help fan T. Hoekema. *Estrikken* XXVIII.
- EBBINGE WUBBEN, J. C. 1979: *Kalevala*. Het Finse heldenepos verzameld door Elias Lönnrot. *Bewerking: Inge Ott*. Vertaling: J. C. Ebbinge Wubben. Rotterdam.
- EELHOUD, JAN, H. 1939: *Kalevala: heldendicht der Finnen*. Vertaald door Jan H. Eekhout. Nijkerk.
- GRAADT VAN ROGGEN, C. J. 1924: *De Kalevala*. Elsevier's geillustreerd maandschrift.
- HARTWIJK, HENRIK 1933: Kalevalan hollanniksi kääntämisen vaiheita. *Kalevalaseuran vuosikirja* 13. Helsinki.
- 1950a: Van Lönnrot langs Longfellow naar Guido Gezelle. *Roeping* 27.

³ Tähän mahdollisuuteen on huomioni kiinnittänyt runoilija Jan Kooistra.

⁴ Sain Hartwijkiltä kopion käännöksen säilyneistä 12 runosta. Kopio on tällä hetkellä Groningenin yliopiston suomalais-ugrialaisten kielten ja niiden kirjallisuuden laitoksessa.

- 1950b: Elias Lönnrot's levenswerk: het Kalevala. Roeping 27.
- 1951a: Bezweringsrunen in de oude Finse volksdichtkunst. Roeping 27.
- 1951b: Aard en inhoud van het Kalevala. Vertaling van de eerste zang. Roeping 27.
- 1977: Schematische inhoud van het epos. *Deus ex Machina* 2.
- 1978: Drie bezweringsrunen uit het Kalevala, het Finse epos, in oorspronkelijke vertaling uit het Fins. *Deus ex Machina* 5.
- HELLINGS, MARJA-LEENA 1983: Kalevalan kolme nuorta naishahmoa. Käsikirjoitus. Groningenin yliopiston suomalais-ugrilaisten kielten ja niiden kirjallisuuden laitos. HV = Kalevala. De mythen en overleveringen der Finnen. De Huisvriend 1862. *Kalevala*. (Uuden Kalevalan kahdeskymmenesneljäs painos.) Helsinki 1964.
- Kalevala*. Öfvers. af M. A. Castrén. Helsingfors 1841.
- Kalevala: das Volksepos der Finnen*. Übersetzt von Herman Paul. Helsingfors 1885.
- KELLER, GERARD 1860: *Een zomer in het Noorden* I—II. Arnhem.
- VAN KOL, NELLIE 1905: *Kalevala: het heldenepos der Finnen*. Naar de Zweedsche bewerking van Rafael Hertzberg naverteld door Nellie. (Voor kinderen 12 jaar en ouder.) Rotterdam.
- 1909: Kalevalan kääntämisestä ja käännöksistä. Hollannin kieli. *Valvoja*. Helsinki.
- KUUSI, MATTI 1963: Esisuomalainen runous. *Suomen kirjallisuus* 1. Helsinki.
- VAN DE LAAR KRAFFT, A. M. 1928: De Kalevala. Wil en Weg 6.
- LOGEMAN-V.D. WILLIGEN, D. 1910: Over de Kalevala. Onze Eeuw 10.
- MEYBOOM, H. U. 1879: De Kalevala. De Gids XLIII.
- MOENS, WIES 1938: *Kalevala: het epos der Finnen*. Naar de Duitsche bewerking van Arthur Luther door Wies Moens. Antwerpen—Amsterdam.
- OTT, INGE 1978: *Kalevala. Die Taten von Väinämöinen, Ilmarinen und Lemminkäinen*. Neu erzählt von Inge Ott. Stuttgart.
- OT = F., Finland. Onze Tijd 1855.
- ROOSES, MAX 1884: Brieven uit het Noorden. Nederlandsch Museum.
- 1894: De Kalevala. Het volksepos der Finnen. De Gids LVIII.
- RÜHS, F. C. 1815: *Finland en de Finnen* I—II. Naar het Hoogduitsch. Leeuwarden.
- SCHIEFNER, ANTON 1852: *Kalevala: das National-Epos der Finnen*. Nach der zweiten Ausgabe ins Deutsche übertragen von Anton Schiefner. Helsingfors.
- SETÄLÄ, E. N. 1933: Kalevala kotona ja ulkomailla. *Kalevalaseuran vuosikirja* 13. Helsinki.
- TAMMINEN, MAYA 1928: *Finsche mythen en legenden: het volksepos "Kalevala"*. Bewerkt door Maya Tamminen met inleiding en afbeeldingen. Zutphen.
- 1938: *Kalevala, het Finsche volksepos*. Bewerkt door Maya Tamminen. Met een inleiding van Prof. Dr. Jan de Vries. Zutphen.
- VAN DER TOORN, J. S. E. 1949: 100 jaar Kalevala. Nederland — Noord Europa.
- DE VRIES, JAN 1929: Maya Tamminen, Finsche mythen en legenden. (Arvostelu.) *Mensch en Maatschappij*.
- 1938: Ter begeleiding. Tamminen 1938.

SIRKKA-LIISA HAHMO: *Kalevala und die Niederlande*

Ehe das Kalevala-Epos erschien, erfuhren die Holländer in ihrer eigenen Sprache etwas über die finnische Volksdichtung lediglich aus den Reiseberichten von Acerbi und Rühs. Das Epos selbst wurde erstmals in einem holländischen Text aus dem Jahre 1854 erwähnt. Seither erschien Gelegentliches über das Kalevala in Zeitschriften; die Kenntnis seiner Art und seines Wesens aber war nach wie vor mangelhaft, oft sogar fehlerhaft.

Die erste bemerkenswerte Vorstellung des Kalevala in der Landessprache erschien 1879. Auf der Grundlage der deutschen Übersetzung betrachtete der Verfasser, H. U. Meyboom, den Inhalt und verglich seine epischen Inhalte zu einem Teil mit biblischen Erzählungen, zum anderen mit der griechischen und germanischen Mythologie. Den größten Teil erklärte er jedoch naturmythologisch. Meyboom wies auf Übereinstimmungen mit Longfellows 'Hiawatha' hin und glaubte, dass es sich dabei nicht um einen Zufall, sondern um eine bewusste Nachahmung handele. Sein Artikel enthält auch einige Übersetzungsproben.

Das Jahr 1894 brachte einen umfänglichen Artikel von Max Rooses, der zu einem grossen Teil auf dem einige Jahre vorher erschienenen Werk von Comparetti basierte. Rooses' Darstellung der Zusammensetzung des Kalevala und Lönnrots Anteil bietet ein ziemlich zutreffendes Bild. In der Nachfolge Comparettis hob er auch den Anteil des Schamanismus am Kalevala hervor. Aus seinem Vergleich mit anderen Epen gelangte er zu dem Ergebnis, dass das Kalevala weder die lichtstarke Ausstrahlung der Ilias noch die heftigen Leidenschaften eines Nibelungenliedes aufweise, sondern weicher und melancholischer getönt sei. Auch meinte er im Kalevala nicht die für die Dichter der Arier typische Logik zu spüren. Rooses kannte auch die deutsche Kalevala-Übersetzung von Hermann Paul und hat auf ihrer Grundlage einige Lieder probeweise ins Holländische übersetzt.

Das 20. Jahrhundert setzte die Kalevala-Interpretationen fort, aber die meisten von ihnen konnten sich bei weitem nicht mit denen von Meyboom und Rooses messen. Sie wiederholten meistens das Gleiche, falsche und richtige Angaben wanderten von einem Artikel in den anderen. Nicht immer waren die Verfasser der finnischen Sprache mächtig, und des öfteren fehlte ihnen zudem die unmittelbare Berührung mit der finnischen Kultur. Eine Ausnahme von der Regel war D. Logemann-v.d. Willigen, der — obgleich er das Kalevala nur aus schwedischen und dänischen Übersetzungen kannte — Finnland, die Finnen, das Kalevala und dessen Einwirkung auf die finnische Kultur auf der Grundlage eigenständiger Erfahrungen beschrieb.

Im 19. Jahrhundert wurden einige Artikel veröffentlicht, die auch Übersetzungsproben enthielten, eine eigentliche Übersetzung des Epos aber liess auf sich warten. 1905 erschien eine von Nellie van Kol aus dem Schwedischen übersetzte, verkürzte Ausgabe für Kinder. Die erste Kalevala-Übersetzung für Erwachsene (aus dem Finnischen von Maya Tamminen) erschien erst 1929. Auch dieses Werk ist unvollständig, insofern als der Inhalt des Kalevala zum grössten Teil in Prosa referiert wird; in gebundener Form übersetzt wurden nur einige Lieder oder Teile davon. Die umfassende Einleitung dagegen enthält die nötigen erklärenden Angaben über den Hintergrund des Kalevala und über Finnland. Die 1938 erschienene Neuauflage dieser Übersetzung wurde durch ein Vorwort von Prof. Jan de Vries ergänzt, der — sich auf Kaarle Krohn beziehend — die Lieder des Epos als Berichte über geschichtliche Ereignisse bezeichnete.

Im gleichen Jahr wie die zweite Auflage von Tamminens Übersetzung erschien das auf der Zusammenfassung des deutschen Kalevala von Arthur Luther basierende verkürzte Kalevala von Wies Moens. Ein Jahr später erschien die holländische Übersetzung aus der Feder des Schriftstellers Jan Eekhout, die auf Bubers deutscher Kalevala-Übersetzung und Tamminens holländischer Version beruhte. Eekhout selbst sagte über seine Arbeit, dass er sich das Ziel gesetzt habe, in holländischer Sprache ein gutes Dichtwerk zu schaffen. Das ist ihm — nach Meinung der Kritiker — auch ausgezeichnet gelungen. Er reduzierte den Text bis auf ungefähr die Hälfte, führte Änderungen durch und fügte Eigenes hinzu, sodass Anlass zu der Frage besteht, wie weit es einem Übersetzer zu gehen erlaubt sei?

Zu Beginn der dreissiger Jahre vollendete der katholische Priester Henrik Hartwijk seine Kalevala-Übersetzung in metrischer Form, direkt aus dem finnischen Urtext; er fand jedoch für sein Werk keinen Verleger. Im Krieg ging das Manuskript verloren, und Hartwijk stellte eine neue Übersetzung her, die er lange bearbeitete und verbesserte. Während der Suche nach einem Verleger wurden einige kurze Übersetzungsproben und Teile des als Einleitung gedachten Abschnitts veröffentlicht. Wieder fand sich kein Verleger, und ein paar Monate vor dem Tode des Übersetzers (1983) wurde bekannt, dass wiederum seine Übersetzung, mit Ausnahme der ersten 12 Gedichte, verloren gegangen war.

Die jüngste holländische Kalevala-Übersetzung erschien 1979. Es ist eine Prosaübersetzung, als deren Grundlage zwar die deutsche Kalevala-Übersetzung von Hans und Lore Fromm angegeben wurde, die aber eine wortgetreue Übersetzung des deutschen Kalevala für Jugendliche darstellt.

Seit mehr als hundert Jahren wiederholen sich die Versuche, das Kalevala den Holländern vorzustellen. Übersetzungsversuche wurden unternommen, aber die meisten von ihnen müssen als mehr oder weniger misslungen betrachtet werden. Nach wie vor ist das Epos in Holland ziemlich unbekannt, und eine vollständige Übersetzung fehlt weiterhin.